

Odpowiedzialność rodzicielska oraz uprowadzenie dziecka (poziom podstawowy)

**PROJEKT: SKUTECZNIEJSZE
STOSOWANIE PRZEPISÓW UE Z
ZAKRESU PRAWA
RODZINNEGO I SPADKOWEGO**

Warsztaty organizowane w ramach serii są współfinansowane przez UE w ramach programu „Wymiar sprawiedliwości w sprawach cywilnych” na lata 2014-2020.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach programu „Wymiar sprawiedliwości w sprawach cywilnych” na lata 2014-2020. Treść publikacji zawiera wyłącznie poglądy ERA i w żaden sposób nie odzwierciedla poglądów Komisji Europejskiej.

Studium przypadku nr 3: Odpowiedzialność rodzicielska (wprowadzenie)

Obywatelka Łotwy Agrita przyjechała do Londynu pięć i pół roku temu. Początkowo zamierzała pozostać w Anglii przez rok lub dwa, zarobić trochę pieniędzy i wrócić na stałe do ojczyzny. W chwili przyjazdu do Londynu miała 23 lata i właśnie skończyła studia uniwersyteckie. W drugim roku pobytu w Anglii Agrita poznała Alexa, młodego brytyjskiego bankiera. Z czasem zostali parą i zamieszkali razem. Po dwóch latach wspólnego mieszkania z Alexem Agrita urodziła córkę o imieniu Laura. Po porodzie Agrita zaczęła tęsknić za swoją rodziną i czuła się bardzo samotna. Alex pracował całymi dniami i nie pomagał jej w opiece nad dzieckiem. Kiedy Laura skończyła półtora roku, Agrita oznajmiła Alexowi, że chciałaby spędzić trochę czasu z rodzicami i rodzeństwem na Łotwie. Stwierdziła, że źle się czuje i potrzebuje odpoczynku. Alex wykazał zrozumienie i nie sprzeciwiał się tym planom. Agrita kupiła tanie bilety lotnicze w jedną stronę i zabrała córkę na Łotwę. Mężczyzna odwiózł je na lotnisko.

Para kontaktowała się telefonicznie i za pośrednictwem Skype'a, dzięki czemu Alex mógł widzieć się z Laurą. Po około trzech tygodniach mężczyzna zapytał Agritę, na kiedy ma kupić bilety powrotne. Kobieta poinformowała go jednak, że nie jest gotowa do powrotu, więc wsiadł w samolot i poleciał na Łotwę, żeby spędzić weekend z nią i córką. Na miejscu próbował uzyskać od Agrity informacje o terminie powrotu, jednak ona unikała tego tematu. W końcu przyznała, że chciałaby pozostać na Łotwie jeszcze trzy miesiące. Alex odwiedzał ją i Laurę co trzy tygodnie.

Po trzech miesiącach mężczyzna zaczął starania o miejsce dla córki w żłobku w Londynie. Usiłował też przekonać Agritę, aby poszukała pracy w stolicy Anglii, z nadzieją, że uda mu się w ten sposób wyrwać ją z izolacji. Kobieta wyznała mu jednak, że potrzebuje więcej czasu, być może nawet sześć miesięcy. Alex zgodził się na kolejne trzy miesiące rozłąki, prosząc jednocześnie, aby po tym czasie wróciły z Laurą do Anglii. Kupił im nawet bilet powrotny na ten termin.

Dzień przed planowanym lotem Agrita wysłała Alexowi wiadomość tekstową, w której informowała go, że nie wraca do Londynu.

Wtedy Alex postanowił skonsultować się z przyjacielem brata, prawnikiem. Ten poradził mu, aby skontaktował się z angielskim Organem Centralnym i za jego pośrednictwem domagał się powrotu Laury do kraju. Wyjaśnił także, że brak szybkiej reakcji ze strony Alexa zostanie przez władze zinterpretowany jako zgoda na przeprowadzkę Laury i w ten sposób mężczyzna może stracić kontakt z córką. Alex był zrozpaczony. Codziennie dzwonił do Agrity i próbował przekonać ją do zmiany decyzji. Kilka razy poleciał na Łotwę, aby porozmawiać z nią osobiście. Agrita twierdziła jednak, że nie może wychowywać dziecka w kraju, który przyprawia ją o samotność i depresję, bała się bowiem, że będzie to miało negatywny wpływ na rozwój Laury.

Alex nie skontaktował się z Organem Centralnym, gdyż zdał sobie sprawę, że Agrita nie byłaby w Londynie szczęśliwa, a między nim i kobietą i tak by się nie ułożyło. Mężczyzna

wiedział, że nie poradzi sobie z samotnym wychowywaniem córki, nawet jeśli uzyskałby zarządzenie powrotu, a Laura wróciłaby do kraju bez matki. Nie podjął więc żadnych działań. Trzy miesiące od daty planowanego powrotu do Anglii (czyli dziesięć miesięcy po przybyciu na Łotwę), Agrita złożyła wniosek o wszczęcie postępowania przed łotewskim sądem. Chciała, aby sąd orzekł, iż główne miejsce zamieszkania Laury znajduje się przy niej. Proponowała także, aby Alex mógł odwiedzać córkę co trzy tygodnie w weekendy, a miejscem wykonywania tego prawa była Łotwa. Kobieta nie wniosła pozwu o alimenty, gdyż mogła liczyć na finansowe wsparcie rodziców, a poza tym była przekonana, że uda jej się znaleźć pracę na Łotwie i szybko stanąć na nogi. Alex nie wniósł sprzeciwu wobec wniosku o ustalenie głównego miejsca zamieszkania Laury przy matce. Zażądał jednak, aby Laura spędzała dwa tygodnie w roku z nim w Londynie.

1. Jakie instrumenty prawne mają zastosowanie w przedmiotowej sprawie? Należy zbadać ich zakres.
2. Czy opisywany przypadek można zakwalifikować jako uprowadzenie dziecka za granicę kraju? Co należy wziąć pod uwagę przy podejmowaniu decyzji i gdzie można znaleźć odpowiednie informacje?
3. Czy sąd łotewski posiada jurysdykcję w sprawach o ustalenie miejsca zamieszkania i prawa do odwiedzin?
4. Jakie przepisy należy zastosować, aby ustalić, czy Alex posiada odpowiedzialność (władzę) rodzicielską względem Laury (uwzględniając fakt, że nie jest on mężem jej matki)?
5. Jakie prawo powinien zastosować łotewski sąd przy rozstrzygnięciu sporu między Agritą i Alexem dotyczącym miejsca zamieszkania dziecka i prawa do odwiedzin?

Założmy, że dwa miesiące od daty widniejącej na niewykorzystanym bilecie lotniczym, Alex i Agrita prowadzą mailową korespondencję o następującej treści:

Alex do Agrity: „Mam nadzieję, że uda nam się porozumieć. Jeśli nie obejdzie się bez sądu, to składamy wniosek w Londynie, prawda?”

Agrita do Alexa: „Tak, może być Londyn”.

6. Czy sąd w Londynie uzyska jurysdykcję na podstawie takiej umowy dotyczącej właściwości sądu i wyboru prawa właściwego?
7. Założmy, że londyński sąd nie ma jurysdykcji do rozstrzygnięcia co do istoty przedmiotowej sprawy. Czy może jednak zarządzić zastosowanie środków tymczasowych?

Założmy, że sąd łotewski orzeknie o wspólnej odpowiedzialności (władzy) rodzicielskiej. Sąd ten orzeknie także, że Alex ma prawo odwiedzać Laurę co trzy tygodnie w weekendy. Zgodnie z orzeczeniem sądu z chwilą ukończenia pięciu lat dziewczynka będzie spędzać

jeden tydzień zimą (ostatni tydzień roku) i jeden tydzień latem (ostatni tydzień lipca) z ojcem w Anglii.

Zanim jednak dziewczynka zdąży skończyć pięć lat, Agrita przeprowadza się z nią do Finlandii, gdzie znalazła pracę. Alex nie sprzeciwia się przeprowadzce, ale chce, aby kobieta respektowała postanowienia umowy dotyczącej jego kontaktów z dzieckiem. Mężczyzna chciałby także, aby Laura uczęszczała do brytyjskiej szkoły w Finlandii, zamiast podejmować naukę pisania i czytania w języku obcym, który byłby jej trzecim językiem. Jest gotowy pokryć koszty kształcenia córki. Agrita nie zgadza się na jego propozycję, twierdząc, że nie chce elitarnego kształcenia dla Laury.

8. Czy orzeczenie łotewskiego sądu, dotyczące wspólnej odpowiedzialności (władzy) rodzicielskiej, będzie wykonywalne na terenie Finlandii? Należy zastanowić się, czy do wyroku musi być dołączone świadectwo.
9. Alex chciałby zmiany orzeczenia. Czy sądy na Łotwie lub w Finlandii mają właściwość w tej sprawie?

Odpowiedzi

1) Jakie instrumenty prawne mają zastosowanie w przedmiotowej sprawie? Należy zbadać ich zakres.

- i. Instrumentem, którym pozwoli nam ustalić jurysdykcję w przedmiotowej sprawie, jest Rozporządzenie Rady (WE) Nr 2201/2003 z dnia 27 listopada 2003 r. dotyczące jurysdykcji oraz uznawania i wykonywania orzeczeń w sprawach małżeńskich oraz w sprawach dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej, uchylające rozporządzenie (WE) nr 1347/2000 (zwane dalej „rozporządzeniem Bruksela II bis”).

Cel. Powyższe rozporządzenie reguluje kwestie jurysdykcji oraz uznawania i wykonywania orzeczeń w sprawach dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej (oraz sporach rozwodowych) na terenie Unii Europejskiej. Jego celem jest utworzenie przestrzeni wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości, w ramach której zapewniony jest swobodny przepływ osób (Motyw 1).

Zakres geograficzny. Rozporządzenie stosuje się we wszystkich państwach członkowskich UE poza Danią (motywy 30-31). Wielka Brytania, Irlandia i Dania mają szczególną pozycję, jeśli chodzi o stosowanie instrumentów prawnych dotyczących obszaru wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości (zob. Protokoły 21 i 22 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej). Wielka Brytania i Irlandia mogą zrezygnować z uczestnictwa w stosowaniu dowolnego aktu prawnego, jednak oba te kraje wyraziły chęć przyjęcia i stosowania rozporządzenia Bruksela II bis. Z kolei Dania nie jest objęta jego stosowaniem, ani nie ma możliwości uczestniczenia w jego stosowaniu.

Zakres przedmiotowy. Rozporządzenie Bruksela II bis stosuje się w sprawach odnoszących się do rozwodu i odpowiedzialności rodzicielskiej (artykuł 1). Powyższe obejmuje także prawa do opieki i prawa do kontaktów z dzieckiem, a także środki ochrony dziecka. Akt ten zawiera również postanowienia dotyczące bezprawnego zabrania lub zatrzymania („uprowadzenia”) dziecka. W tym zakresie uzupełnia on Konwencję haską o cywilnych aspektach uprowadzenia dziecka za granicę (zob. zakres osobowy poniżej).

Rozporządzenie Bruksela II bis nie definiuje określenia „dziecko”. Nie ma ono także zastosowania do ustalenia relacji ojciec – dziecko ani kwestii usamodzielnienia (art. 1 ust. 3 rozporządzenia).

Zakres osobowy.

Ogólny zakres osobowy. Jeśli dziecko zwykle zamieszkuje w danym państwie członkowskim UE (z wyłączeniem Danii), zastosowanie mają przepisy jurysdykcyjne dotyczące odpowiedzialności rodzicielskiej zawarte w rozporządzeniu Bruksela II bis (art.

8).

Jeśli zwykle miejsce zamieszkania dziecka znajduje się w państwie trzecim, sędzia musi ustalić, czy dziecko to zamieszkuje w państwie będącym stroną Konwencji haskiej o ochronie dzieci (art. 61 lit. a) rozporządzenia Bruksela II bis i art. 52 Konwencji haskiej o ochronie dzieci – zob. poniżej). W przypadku pozytywnej weryfikacji zastosowanie mają postanowienia tej Konwencji.

Jeśli dziecko zwykle zamieszkuje na terytorium państwa trzeciego, które nie jest stroną Konwencji haskiej o ochronie dzieci, postanowienia rozporządzenia Bruksela II bis mają zastosowanie, jeśli rodzice dziecka zaakceptowali właściwość sądów danego państwa członkowskiego UE zgodnie z wymogami art. 12 rozporządzenia Bruksela II bis; Postanowienia rozporządzenia Bruksela II bis mają także zastosowanie, jeśli dziecko jest obecne w państwie członkowskim i nie można ustalić miejsca stałego zamieszkania dziecka, a rodzice nie dokonali wyboru właściwości sądów (art. 13 rozporządzenia Bruksela II bis). Jeśli nie zachodzi żadna z powyższych okoliczności, właściwość ustala się w każdym państwie członkowskim na podstawie przepisów obowiązujących w tym państwie (art. 14 rozporządzenia Bruksela II bis).

Zakres osobowy w sprawach o uprowadzenie dziecka. Przepisy regulujące postępowanie w sprawach o uprowadzenie dziecka zawarte w rozporządzeniu Bruksela II bis (art. 11) mają nieco bardziej ograniczony zakres. Uzupełniają one postanowienia Konwencji haskiej o cywilnych aspektach uprowadzenia dziecka, uwzględniając sytuacje, w których dziecko zostaje uprowadzone z jednego państwa członkowskiego UE do drugiego. Z motywów 17, 18, połączonych z zapisami art. 11 i art. 60 lit. e, wyłania się dość złożony obraz sytuacji. Rozporządzenie nie zastępuje Konwencji, (ta nadal obowiązuje), ma jednak pierwszeństwo stosowania. Jednocześnie nie zawiera ono własnego zbioru przepisów, które regulowałyby zasady postępowania w przypadku uprowadzenia dziecka. Prawodawca użył postanowień Konwencji jako fundamentu, nadbudowując go nowymi przepisami. Konwencja reguluje więc ogólne zasady postępowania w przypadku uprowadzenia dziecka z jednego państwa członkowskiego do drugiego (z wyjątkiem Danii), natomiast rozporządzenie dodaje zasady szczegółowe, dotyczące np. terminów, obowiązku wysłuchania dziecka, wyjątku wynikającego z istotnego ryzyka, wprowadza także dodatkowy mechanizm wnioskowania o powrót dziecka do państwa członkowskiego, w którym dziecko zwykle zamieszkiwało przed uprowadzeniem, jeśli państwo, do którego dziecko zostało zabrane odmawia wydania dziecka (tzw. procedura drugiej szansy).

Zakres osobowy postanowień dotyczących uznawania i wykonywania orzeczeń. Postanowienia dotyczące uznawania i wykonywania orzeczeń, zawarte w rozporządzeniu Bruksela II bis, mają zastosowanie wówczas, gdy strony dochodzą wykonania orzeczenia wydanego przez sąd jednego państwa członkowskiego w innym państwie członkowskim. Na tym etapie miejsce stałego (zwykłego) zamieszkania stron i ich dzieci nie jest istotne z punktu widzenia stosowania rozporządzenia.

Zakres czasowy. W zakresie jurysdykcji rozporządzenie Bruksela II bis stosuje się w sprawach wszczętych po 1 marca 2005 roku. W zakresie uznawania i wykonywania orzeczeń

rozporządzenie Bruksela II bis stosuje się do orzeczeń wydanych po 1 marca 2005 lub do orzeczeń wydanych wcześniejszych, spełniających określone warunki (art. 64 i 72).

Zmiany w rozporządzeniu Bruksela II bis

Obecnie trwają prace nad zmianami w rozporządzeniu. Stosowny wniosek Komisji Europejskiej został opublikowany w dniu 30 czerwca 2016 r. pod numerem COM (2016) 411.

ii. Konwencja haska z 19 października 1996 r. o jurysdykcji, prawie właściwym, uznawaniu, wykonywaniu i współpracy w zakresie odpowiedzialności rodzicielskiej i środków ochrony dzieci („Konwencja o ochronie dzieci”)

Cel. Konwencja ma na celu wzmocnienie ochrony dzieci w sytuacjach o charakterze międzynarodowym i uwzględnia w pierwszym rzędzie dobro dziecka (Preambuła do Konwencji).

Zakres geograficzny. Lista krajów, które przystąpiły do Konwencji, dostępna jest na stronie Haskiej Konferencji Prawa Prywatnego Międzynarodowego (www.hcch.net). Stroną Konwencji są wszystkie państwa członkowskie Unii Europejskiej.

Zakres przedmiotowy. Konwencja obejmuje swoim zakresem sprawy dotyczące ochrony dzieci, w tym odnoszące się do odpowiedzialności rodzicielskiej (art. 1 i 3). Jak więc widać, zakres ten zbliżony jest do zakresu rozporządzenia Bruksela II bis. Konwencję stosuje się do dzieci, począwszy od ich urodzenia aż do ukończenia przez nie 18 roku życia (art. 2).

Zakres osobowy. Jeśli chodzi o zakres osobowy Konwencji, konieczne jest rozróżnienie pomiędzy przepisami dotyczącymi jurysdykcji, prawa właściwego oraz uznawania i wykonywania orzeczeń (art. 61 lit a) rozporządzenia Bruksela II bis). Postanowienia jurysdykcyjne Konwencji stosuje się w sprawach dotyczących dzieci mających miejsce stałego pobytu na terytorium państwa trzeciego będącego stroną Konwencji. Jeśli jednak dziecko, którego dotyczą działania prawne, zwykle zamieszkuje w państwie członkowskim, pierwszeństwo stosowania ma rozporządzenie Bruksela II bis.

W zakresie prawa właściwego Konwencja ma zastosowanie uniwersalne (art. 20). Oznacza to, że jej przepisy stosuje się bez względu na to, czy prawem wskazanym przez czynniki łączące jest prawo państwa będącego stroną konwencji czy też prawo państwa niebędącego stroną konwencji. Bez znaczenia jest tu także obywatelstwo i miejsce zwykłego pobytu dzieci i rodziców.

Postanowienia Konwencji dotyczące uznawania i wykonywania stosuje się do uznawania i wykonywania orzeczeń wydanych w jednym państwie będącym stroną Konwencji w innym państwie będącym stroną Konwencji. Jeśli jednak zarówno państwo wydania orzeczenia, jak

i państwo jego uznania i wykonania, są członkami UE (z wyjątkiem Danii), pierwszeństwo zastosowania ma rozporządzenie Bruksela II bis.

Zakres czasowy. Konwencja weszła w życie w dniu 1 stycznia 2002 r. Stosuje się ją w odniesieniu do środków podjętych po tym dniu (art. 53 ust. 1). Poszczególni sygnatariusze Konwencji rozpoczynają jej stosowanie w różnych terminach. Dalsze informacje dostępne są również na stronie internetowej Haskiej Konferencji Prawa Prywatnego.

iii. Konwencja haska z 25 października 1980 roku o cywilnych aspektach uprowadzenia dziecka („Konwencja haska o uprowadzeniu dziecka”)

Cel. Celem Konwencji jest ochrona dzieci na płaszczyźnie międzynarodowej przed szkodliwymi skutkami uprowadzenia, a także uznanie podstawowego znaczenia interesu dzieci (Preambuła). Ma ona gwarantować powrót dzieci bezprawnie uprowadzonych lub zatrzymanych w krajach niebędących krajami miejsca ich zwykłego pobytu. Czasem nazywa się ją „konwencją forum”, ponieważ jedynie utrwała ogólną jurysdykcję państwa zwykłego pobytu dziecka w sprawach odpowiedzialności rodzicielskiej (włączając w to kwestię miejsca zamieszkania dzieci po separacji rodziców i prawa do odwiedzin). Za pośrednictwem Konwencji ustanowiono szczególną procedurę zwrotu uprowadzonych dzieci do miejsca zwykłego pobytu. Jedną z najważniejszych cech tej procedury jest szybkość prowadzenia postępowania – dziecko wraca do miejsca zwykłego pobytu zanim zdąży zaaklimatyzować się w nowym środowisku. Sprawne stosowanie tej Konwencji ma zniechęcać rodziców do uprowadzania dzieci.

Zakres geograficzny. Konwencja obowiązuje w ponad 90 krajach (pełna lista sygnatariuszy znajduje się na stronie internetowej Haskiej Konferencji Prawa Prywatnego, pod adresem: www.hcch.net). Wszystkie państwa członkowskie Unii Europejskiej są państwami umawiającymi się. Konwencja nie prowadzi automatycznie do powstania dwustronnych zobowiązań między państwami umawiającymi się. Strony, które przystąpiły do Konwencji, a nie były członkami Haskiej Konferencji Prawa Prywatnego Międzynarodowego w chwili podpisania Konwencji, muszą zostać zaakceptowane przez pozostałe państwa (art. 38). W związku z powyższym przed zastosowaniem Konwencji dany sędzia musi najpierw ustalić, czy oba państwa, których dotyczy dana sprawa, są związane wzajemnymi zobowiązaniami. (Dalsze informacje na ten temat dostępne są również na stronie internetowej Haskiej Konferencji Prawa Prywatnego).

Zakres przedmiotowy. Konwencja zapewnia niezwłoczny powrót dzieci bezprawnie uprowadzonych lub zatrzymanych. Stosuje się ją wyłącznie do dzieci, które nie ukończyły 16 roku życia (art. 4).

Zakres osobowy. Konwencja ma zastosowanie w sprawach o uprowadzenie dziecka z jednego państwa umawiającego się do drugiego, pod warunkiem, że między zaangażowanymi państwami istnieje zobowiązanie dwustronne (zaakceptowano

przystąpienie). Akt ten nie ma zastosowania w przypadku uprowadzeń z państwa będącego stroną Konwencji do państwa, które nie jest stroną Konwencji ani w sytuacji odwrotnej.

Zakres czasowy. Konwencja weszła w życie w dniu 1 grudnia 1983 r. Dla każdego przystępującego państwa wchodzi ona w życie trzy miesiące po ratyfikacji lub przystąpieniu lub trzy miesiące po złożeniu oświadczenia przez dane państwo o wyrażeniu zgody na przystąpienie innego państwa do Konwencji (art. 38).

iv. Konwencja ONZ o prawach dziecka z 1989 r.

Cel. Celem Konwencji jest ochrona praw dziecka we wszystkich sprawach, które go dotyczą. W akcie podkreślono nadrzędne znaczenie zabezpieczenia interesów dziecka (art. 3) oraz konieczność zapewnienia dziecku możliwości wypowiedzenia się (art. 12).

Zakres geograficzny. Konwencja obowiązuje w 196 krajach, w tym we wszystkich państwach członkowskich UE.

Zakres przedmiotowy. Konwencja ma bardzo szeroki zakres przedmiotowy. Jej postanowienia stosuje się do wszystkich dzieci, które nie ukończyły 18 roku życia, we wszystkich sytuacjach, gdzie stawką są prawa tych dzieci.

Zakres osobowy. Konwencja ma charakter wiążący dla państw przystępujących, a ich sądy muszą uwzględniać jej postanowienia przy podejmowaniu decyzji. Dla stosowania Konwencji nie ma znaczenia miejsce zamieszkania dzieci ani ich obywatelstwo.

Zakres czasowy. Konwencja weszła w życie w dniu 2 września 1990 r. W przypadku państw ratyfikujących ją w późniejszym czasie, Konwencja wchodzi w życie jeden miesiąc od ratyfikacji (art. 49).

v. Europejska Konwencja Praw Człowieka (1950 r.)

Cel. Celem Konwencji jest ochrona i rozwój praw człowieka i podstawowych wolności w krajach członkowskich rady Europy.

Zakres geograficzny. Konwencja obowiązuje w 47 krajach, w tym we wszystkich państwach członkowskich Unii Europejskiej.

Zakres przedmiotowy. Konwencja ma być gwarantem przestrzegania praw człowieka i podstawowych wolności. W kontekście odpowiedzialności rodzicielskiej szczególne znaczenie ma prawo do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego (art. 8) oraz prawo do rzetelnego procesu sądowego (art. 6).

Zakres osobowy. Postanowieniami Konwencji związane są wszystkie państwa-sygnatariusze, bez względu na miejsce zwykłego pobytu osób zaangażowanych w daną

sprawę. Konwencję stosowano na przykład w sprawach o uprowadzenie dzieci mających przed uprowadzeniem zwykle miejsce pobytu w USA (B przeciwko Belgii, sprawa nr 4320/11) czy w Australii (X przeciwko Łotwie, Wysoka Izba, sprawa nr 27853/09).

Zakres czasowy. Konwencja weszła w życie w dniu 3 września 1953 r. W krajach ratyfikujących Konwencję w późniejszym czasie, akt ten zaczął obowiązywać z chwilą złożenia dokumentów ratyfikacyjnych (art. 59 ust. 4)

vi. Karta praw podstawowych Unii Europejskiej (2000 r.)

Cel. Karta potwierdza prawa człowieka i podstawowe wolności osób na terenie Unii Europejskiej.

Zakres geograficzny. Karta stosowana jest we wszystkich państwach członkowskich UE.

Zakres przedmiotowy. Karta obowiązuje w takim zakresie, w jakim stosuje się prawo Unii Europejskiej. Zgodnie z art. 51 ust. 1: „Postanowienia niniejszej Karty mają zastosowanie do instytucji, organów i jednostek organizacyjnych Unii przy poszanowaniu zasady pomocniczości oraz do Państw Członkowskich wyłącznie w zakresie, w jakim stosują one prawo Unii (...)” W art. 51 ust. 2 dodano: „Niniejsza Karta nie rozszerza zakresu zastosowania prawa Unii poza kompetencje Unii, nie ustanawia nowych kompetencji ani zadań Unii, ani też nie zmienia kompetencji i zadań określonych w Traktatach”. Ponieważ prawo UE reguluje kwestie odpowiedzialności rodzicielskiej, postanowienia Karty będą mieć zastosowanie w przedmiotowej sprawie (zob. motyw 33 rozporządzenia Bruksela II bis oraz wyrok TSUE w sprawie C-400/10PPU *McB przeciwko LE* z dnia 5 października 2010 r., *ECLI:EU:C:2010:582*).

Szczególnie istotne znaczenie w naszej sprawie ma art. 24 Karty, gwarantujący prawa dziecka.

Zakres osobowy. Jak już wcześniej wspomniano, Karta ma zastosowanie wobec wszystkich osób podlegających prawu UE.

Zakres czasowy. Karta weszła w życie z dniem 1 grudnia 2009 r. wraz z Traktatem z Lizbony.

Metodologia dla pytań od 2) - 9)

Krok 1: Określenie dziedziny/ obszaru prawa.

Krok 2: Ustalenie interesujących nas aspektów prawa prywatnego międzynarodowego.

Krok 3: Wytypowanie odpowiednich źródeł prawa unijnego i międzynarodowego.

Krok 4: Zweryfikowanie zakresu przepisów prawa unijnego i międzynarodowego.

Krok 5: Ustalenie właściwych przepisów.

2) Czy opisywany przypadek można zakwalifikować jako uprowadzenie dziecka za granicę kraju? Co należy wziąć pod uwagę przy podejmowaniu decyzji i gdzie można znaleźć odpowiednie informacje?

Krok 1: Obszar/ dziedzina prawa

Omawiana kwestia mieści się w zakresie odpowiedzialności rodzicielskiej. Jak już wspomniano, jest to bardzo szeroka koncepcja, obejmująca także cywilnoprawne aspekty uprowadzenia dziecka za granicę.

Krok 2: Aspekty prawa prywatnego międzynarodowego

Kwestia ta jest istotna z punktu widzenia jurysdykcji. **Krok 3: Źródła prawa**

Aby odpowiedzieć na przedmiotowe pytanie należy wziąć pod uwagę Konwencję haską o uprowadzeniu dziecka oraz rozporządzenie Bruksela II bis. W sytuacji, gdy dziecko zostaje uprowadzone z jednego państwa członkowskiego UE do innego państwa członkowskiego UE, punktem wyjścia jest stwierdzenie mocy obowiązującej Konwencji haskiej o uprowadzeniu dziecka. Zapisy Konwencji uzupełnia jednak rozporządzenie Bruksela II bis (motywy 17 i 18 oraz art. 11 i art. 60 lit. e) rozporządzenia Bruksela II bis).

Krok 4: Zakres tekstów prawnych

Konwencja haska o cywilnych aspektach uprowadzenia dziecka ma zastosowanie w sprawach dzieci bezprawnie uprowadzonych lub zatrzymanych, w przypadku, gdy kraje uprowadzenia i zatrzymania są sygnatariuszami Konwencji.

Z kolei rozporządzenie Bruksela II bis stosuje się, gdy bezprawne uprowadzenie lub zatrzymanie ma miejsce w państwie członkowskim UE.

W związku z powyższym w przedmiotowej sprawie zastosowanie mają oba instrumenty prawne.

Krok 5: Zasada

Alex nie złożył wniosku o wydanie zarządzenia powrotu dziecka, ani nie skontaktował się z Organem Centralnym, aby za jego pośrednictwem wszcząć postępowanie. Gdyby to uczynił,

sądy łotewskie nie miałyby prawa orzekać co do istoty przedmiotowej sprawy (art. 16 Konwencji haskiej o uprowadzeniu dziecka).

Rozporządzenie Bruksela II bis powtarza tę zasadę, określając, że sądy państwa członkowskiego, w którym dziecko zwykle zamieszkiwało utrzymują swoją właściwość do momentu:

- każda osoba lub instytucja posiadająca prawo do opieki zaaprobowała zabranie lub zatrzymanie dziecka, lub
- dziecko mieszkało w nowym Państwie Członkowskim przez okres co najmniej roku po tym, jak osoba lub instytucja posiadająca prawo do opieki dowiedziała się lub mogła się dowiedzieć o miejscu zamieszkania dziecka, a dziecko zaadaptowało się do nowych warunków (przepis wymienia jeszcze inne warunki, których tu nie omawiamy, gdyż nie mają zastosowania w przedmiotowej sprawie) (art. 10 rozporządzenia Bruksela II bis).

Tak więc sąd musi się upewnić, że Alex zaaprobował przeprowadzkę córki. Jeśli mężczyzna nie wyraził zgody na przeprowadzkę, a w postępowaniu nadal kwestionuje decyzję matki dziecka, sąd musi powstrzymać się od orzekania co do istoty sprawy.

Dyskusja: Zgoda ojca

Niełatwo jednoznacznie ustalić, czy ojciec dziecka zgodził się na przeprowadzkę, czy może wyraził aprobatę już po fakcie. W jaki sposób można to zweryfikować? Na podstawie wniosków pisemnych. Jaki zakres spraw sąd może poruszać podczas przesłuchania?

W pilnych przypadkach sąd może ustanowić środki tymczasowe na podstawie art. 20 rozporządzenia Bruksela II bis. Środki te nie mogą jednak stanowić oficjalnej aprobaty faktu uprowadzenia dziecka (zob. wyrok TSEU C-403/09 *Detiček*, 23 grudnia 2009 r., ECLI:EU:C:2009:810).

Wyczulenie na kwestie uprowadzenia dziecka za granicę

Nawet jeśli dany sędzia nie orzeka w sprawach o uprowadzenie dziecka za granicę (czy nawet nie pracuje w sądzie, który rozstrzyga takie sprawy w ramach krajowych przepisów proceduralnych), powinien on być wyczulony na tę problematykę i liczyć się z możliwością, że wszczynając postępowanie, rodzic chce uzyskać zatwierdzenie nowego stanu faktycznego po uprowadzeniu dziecka.

Uprowadzenie dziecka za granicę definiuje się jako bezprawne uprowadzenie (zabranie) lub zatrzymanie dziecka poza granicami kraju, w którym dziecko to zwykle zamieszkuje (art. 3 Konwencji haskiej o uprowadzeniu dziecka i art. 2 ust. 11 rozporządzenia Bruksela II bis). W omawianej sprawie mamy do czynienia z bezprawnym zatrzymaniem, a nie uprowadzeniem (zabranieniem), gdyż ojciec wyraził zgodę na tymczasowy pobyt córki na Łotwie, nigdy natomiast

nie było mowy o pozostaniu dziecka poza granicami Anglii. To rozróżnienie jest istotne, bowiem pozwoli nam ustalić datę uprowadzenia.

„**Bezprawne**” oznacza dokonane z naruszeniem prawa do opieki nabytego na mocy orzeczenia sądowego, wiążącej ugody lub na mocy prawa. Zabranie lub zatrzymanie można uznać za bezprawne tylko wówczas, gdy w chwili zabrania lub zatrzymania dziecka faktycznie wykonywano nabyte prawa do opieki.

Prawa do opieki obejmują prawa (i obowiązki) odnoszące się do opieki nad osobą dziecka, w szczególności prawo do ustalania miejsca stałego pobytu dziecka (art. 5 lit. a) Konwencji haskiej o uprowadzeniu dziecka; art. 2 ust. 9 rozporządzenia Bruksela II bis). Rozporządzenie odnosi się do praw i obowiązków, natomiast Konwencja mówi o prawach, nie ma to jednak większego znaczenia dla naszej sprawy.

W sprawie nr C-400/10 PPU, *McB przeciwko LE*, z dnia 5 października 2010 r., ECLI:EU:C:2010:582 Trybunał Sprawiedliwości orzekł, iż pojęcie „praw do opieki” ma charakter autonomiczny w całej Unii Europejskiej (a zatem wszystkie państwa członkowskie zobowiązane są stosować definicję zawartą w rozporządzeniu Bruksela II bis, bez względu na znaczenie nadawane temu pojęciu w prawie krajowym). Jednocześnie Trybunał orzekł, że kwestia tego, do kogo należą te prawa powinna być rozstrzygana zgodnie z prawem krajowym. Jest to zgodne z zawartym w art. 3 Konwencji haskiej o uprowadzeniu dziecka oraz art. 2 ust. 11 rozporządzenia Bruksela II bis odniesieniem do państwa stałego pobytu dziecka. Ustalając moment stałego pobytu dziecka należy wziąć pod uwagę, że jest to moment bezpośrednio poprzedzający uprowadzenie dziecka.

Określenie „**Miejsce stałego pobytu**” ma charakter autonomiczny. Trybunał Sprawiedliwości UE orzekł, iż:

Pojęcie „miejsce stałego pobytu” w rozumieniu art. 8 ust. 1 rozporządzenia nr 2201/2003 należy interpretować w taki sposób, że miejsce stałego pobytu znajduje się tam, gdzie dziecko wykazuje pewną integrację ze środowiskiem społecznym i rodzinnym. Należy w szczególności wziąć pod uwagę trwałość, zgodność z prawem, warunki oraz motywy pobytu i przenosin rodziny do danego państwa członkowskiego, obywatelstwo dziecka, miejsce i warunki uczęszczania do szkoły, znajomość języków, a także więzi rodzinne i społeczne dziecka w tym państwie członkowskim. Do sądu krajowego należy ustalenie miejsca stałego pobytu dziecka w oparciu o wszystkie istotne okoliczności faktyczne danego przypadku. (wyrok w sprawie nr C-523/07, A, 2 kwietnia 2009 r., ECLI:EU:C:2009:225; potwierdzony wyrokiem w sprawie nr C-497/10PPU, *Mercredi*, 22 grudnia 2010 r., ECLI:EU:C:2010:829 oraz sprawie C-376/14, PPU, *C przeciwko M*, 9 października 2014 r., ECLI:EU:C:2014:2268.)

Dyskusja:

Zastanówmy się, jakie czynniki należy wziąć pod uwagę przy określaniu miejsca stałego pobytu Laury bezpośrednio zanim została ona wywieziona przez matkę na Łotwę. Pod uwagę należy wziąć znajomość języków, obywatelstwo/a dziecka, jego integrację ze środowiskiem społecznym/rodzinnym w Anglii, ewentualnie fakt uczęszczania do żłobka/przedszkola (Laura nie uczęszczała jeszcze do żłobka), motywy przeprowadzki na Łotwę. Istotne są także zamiary rodziców dziecka.

Jeśli wziąć pod uwagę moment bezpośrednio poprzedzający przeprowadzkę Agrity i Laury na Łotwę, okaże się, że większość czynników wskazuje na Anglię jako miejsce stałego pobytu dziecka.

W takim przypadku ustalenie, czy ojciec posiadał prawa do opieki nad dzieckiem, odbywać się będzie na podstawie **prawa angielskiego**.

Ojcowie, którzy nie zawarli związku małżeńskiego z matką dziecka

W niektórych państwach członkowskich ojcowie, którzy nie zawarli związku małżeńskiego z matką swojego dziecka, nabywają prawa do opieki nad dzieckiem automatycznie, natomiast w innych konieczna jest rejestracja czy nawet uzyskanie nakazu sądowego.

Wielka Brytania to trzy oddzielne systemy prawne:

- i. angielsko-walijski,
- ii. szkocki,
- iii. północno irlandzki.

Należy o tym pamiętać przy określaniu treści prawa.

Aby zaznajomić się z przepisami prawa angielskiego sędzia może:

- sięgnąć po opracowania z dziedziny prawa porównawczego;
 - skorzystać z informacji udostępnianych przez Komisję Europejską na portalu E-Sprawiedliwość, znajdującym się pod adresem e-justice.europa.eu;
- skorzystać z Europejskiej Sieci Sądowej, tzn. zwrócić się do krajowego sędziego, który jest członkiem tej sieci, z prośbą o skontaktowanie się z sędzią w Anglii, który mógłby udzielić informacji, lub skontaktować się bezpośrednio z angielskim sędzią;

Aby skontaktować się z sędziami z innych państw członkowskich sędziowie mogą skorzystać z pomocy punktów kontaktowych, również dostępnych na portalu e-Sprawiedliwość.

- skorzystać z haskiej sieci sądowniczej, tzn. zwrócić się do krajowego sędziego, który jest członkiem tej sieci, z prośbą o skontaktowanie się z sędzią w Anglii;
- zwrócić się do krajowego Organu Centralnego o udzielenie informacji, a w przypadku, gdy nie dysponuje on odpowiednimi informacjami – skontaktować się z Organem Centralnym w kraju, którego prawo nas interesuje;

Adresy wszystkich Organów Centralnych dostępne są na stronie internetowej Haskiej Konferencji Prawa Prywatnego: www.hcch.net.

- Skorzystać z mechanizmu wynikającego z art. 15 Konwencji haskiej o uprowadzeniu dziecka.

Zgodnie z tym artykułem sędzia może zażądać przedłożenia przez wnioskodawcę orzeczenia lub oświadczenia pochodzącego od władz państwa miejsca stałego pobytu dziecka, stwierdzającego, że uprowadzenie lub zatrzymanie było bezprawne. Sędzia może zawiesić postępowanie, aby umożliwić wnioskodawcy uzyskanie takiego orzeczenia lub oświadczenia.

Uzyskanie oświadczeń na podstawie artykułu 15 okazuje się jednak problematyczne, powoduje opóźnienia, a skutki prawne takich oświadczeń (ich zakres) nie są do końca jasne.

Dowód sądowy

Konwencja haska o uprowadzeniu dziecka umożliwia sędziemu uzyskanie dowodu sądowego dotyczącego prawa innego państwa. Stosowanie Konwencji nie wymaga postępowania zgodnie z określonymi procedurami pozyskiwania takiego dowodu.

W związku z powyższym, aby zweryfikować, czy w przedmiotowej sprawie doszło do uprowadzenia dziecka do innego kraju, sędzia musi ustalić, czy doszło do bezprawnego zatrzymania, tzn. czy zatrzymanie Laury przez Agritę na terenie Łotwy naruszało prawa Alexa do opieki nad dzieckiem. Chcąc zbadać, czy mężczyźni przysługują prawa do opieki nad Laurą, sędzia musi posiłkować się przepisami angielskiego prawa.

W opisywanej sprawie rodzice dziecka nie są małżeństwem. W tym kontekście Portal e-Sprawiedliwość informuje, że:

Odpowiedzialność (władza) rodzicielska zawsze przysługuje matkom. Ojcowie, którzy nie zawarli małżeństwa z matką swojego dziecka lub drugi rodzic płci żeńskiej, który nie zawarł małżeństwa z matką dziecka ani nie pozostaje z nią w związku partnerskim, może uzyskać odpowiedzialność rodzicielską w drodze umowy z matką, nakazu sądowego lub wspólnej z matką rejestracji dziecka.

Kolejną kwestią, którą powinien rozważyć sąd jest to, czy Alex wyraził zgodę na przeprowadzkę córki na Łotwę.

Dyskusja:

Zastanówmy się nad postępowaniem Alexa. Czy mężczyzna zgodził się na zatrzymanie Laury przez Agritę na Łotwie? Wiadomo, że nie złożył wniosku o wszczęcie postępowania w sprawie powrotu córki. A co z powództwem wzajemnym? Alex nie domaga się powrotu Laury.

Dyskusja:

W jaki sposób sędzia może zorientować się, czy wszczęto postępowanie w sprawie powrotu dziecka? Nie musi ono przecież toczyć się przed tym samym sądem, który rozstrzyga w sprawie odpowiedzialności rodzicielskiej, opieki nad dzieckiem czy prawa do odwiedzin. Czy Organy Centralne informują sądy o postępowaniach w sprawie powrotu dziecka, toczących się przed innymi sądami? Czy istnieje centralny rejestr takich postępowań? Sędziowie mają możliwość zwrócenia się o udzielenie odpowiednich informacji do Organów Centralnych.

Uczestnicy mogą omówić opcje dostępne w ich krajach.

3) Czy sąd łotewski posiada jurysdykcję w sprawach o ustalenie miejsca zamieszkania i prawa do odwiedzin?

Krok 1: Obszar/ dziedzina prawa

Omawiana kwestia mieści się w zakresie odpowiedzialności rodzicielskiej. Jest to szerokie pojęcie, obejmujące takie kwestie, jak przyznawanie, wykonywanie, delegacja, ograniczenie lub pozbawienie odpowiedzialności rodzicielskiej, a także prawa do opieki i kontaktów z dzieckiem (art. 1 rozporządzenia Bruksela II bis i art. 3 Konwencji haskiej o ochronie dzieci).

Krok 2: Aspekty prawa prywatnego międzynarodowego

Kwestia ta dotyczy tylko jurysdykcji.

Krok 3: Źródła prawa

Aby odpowiedzieć na przedmiotowe pytanie, należy przyjrzeć się zapisom rozporządzenia Bruksela II bis.

Krok 4: Zakres tekstów prawnych

Rozporządzenie Bruksela II bis ma moc wiążącą, ponieważ Łotwa jest objęta stosowaniem tego rozporządzenia (zob. omówienie zakresu przy pytaniu a) powyżej). Ponieważ dziecko ma miejsce zwykłego pobytu w państwie członkowskim Unii Europejskiej i nie zachodzi przedłużenie jurysdykcji, rozporządzenie ma pierwszeństwo stosowania przez Konwencją

haską o opiece nad dziećmi (art. 61 lit. a rozporządzenia Bruksela II bis).

Krok 5: **Zasada**

Zgodnie z art. 8 rozporządzenia Bruksela II bis sądy państwa członkowskiego, w którym dziecko stale zamieszkuje (tzn. ma miejsce stałego pobytu), są właściwe do orzekania w sprawach odnoszących się do odpowiedzialności rodzicielskiej.

W związku z powyższym należy ustalić **miejsce stałego pobytu dziecka**; zob. pytanie b). Aby zbadać właściwość sądów w przypadku, gdy nie doszło do uprowadzenia dziecka, sędzia musi wziąć pod uwagę stan faktyczny w czasie, w którym toczy się postępowanie.

Dyskusja na temat miejsca stałego pobytu:

Należy rozważyć następujące czynniki: wiek Laury, jej kontakty z dziadkami i wujostwem, znajomość języków, obywatelstwo, motywy, którymi kierowała się Agrita, zabierając córkę na Łotwę, intencje rodziców dotyczące rodziny, ewentualnie kwestie uczęszczania do żłobka/przedszkola.

Kilka czynników wskazuje na Łotwę.

Jeśli miejscem stałego pobytu Laury jest Łotwa, sądy łotewskie będą właściwe do rozpatrzenia sprawy z powództwa Agrity.

Jeśli z kolei sąd łotewski dojdzie do wniosku, że Łotwa nie jest miejscem stałego pobytu dziecka, wówczas może on – w pilnych przypadkach – zarządzić środki tymczasowe (art. 20 rozporządzenia Bruksela II bis), aby zapewnić dziecku ochronę. Sąd może ustanowić środki ochronne oraz wydać tymczasowe orzeczenie, gwarantujące jednemu z rodziców prawo do odwiedzania dziecka (obowiązujące do momentu wydania wyroku w istocie sprawy). Zob. pytanie g) poniżej, w którym omówiono warunki zastosowania tego przepisu.

Jeśli sąd uzna, że określenie miejsca stałego pobytu Laury nie jest możliwe, może on oprzeć swoją jurysdykcję na fakcie obecności Laury na terytorium Litwy (art. 13 rozporządzenia Bruksela II bis). Przed zastosowaniem tego przepisu sąd musi jednak podjąć próbę ustalenia miejsca stałego pobytu dziecka.

Trybunał Sprawiedliwości UE zauważył, że (wyrok w sprawie C-523/07, A, 2 kwietnia 2009 r., ECLI:EU:C:2009:225, akapit 33):

(...) sama fizyczna obecność dziecka w państwie członkowskim jako kryterium stosowania podstawy jurysdykcji pomocniczej względem jurysdykcji ustanowionej przez art. 8 rozporządzenia nie wystarcza dla ustanowienia miejsca stałego pobytu dziecka.

W tej samej sprawie Rzecznik Generalny Juliane Kokott stwierdziła, że (wyrok w sprawie C-523/07, A, Opinia z dnia 29 stycznia 2009 r., ECLI:EU:C:2009:39, akapit 20):

Od stałego pobytu należy odróżnić zwykłą obecność. Obecność dziecka w państwie członkowskim powoduje bowiem również bliskość do sądów tego państwa. Związek ten jednak nie ma tej samej jakości co w przypadku stałego pobytu. Dlatego właśnie art. 13 rozporządzenia nr 2201/2003 przyznaje sądom państwa członkowskiego, w którym dziecko jest obecne, jedynie jurysdykcję pomocniczą, która ustępuje, gdy stwierdzone może zostać miejsce stałego pobytu dziecka w innym państwie.

Przepis ten jest najczęściej stosowany w sprawach dotyczących dzieci będących uchodźcami lub wysiedlonych (art. 13 ust. 2), w przypadku których trudno ustalić miejsce stałego pobytu (brak dwóch wyraźnych opcji).

Nawiązanie do podstawy jurysdykcji

Zaleca się, aby sędziowie wyraźnie nawiązywali do podstawy jurysdykcji w swoich wyrokach. Umożliwi to sądom określenie, jakie środki tymczasowe nie mogą być wykonywane na arenie międzynarodowej na podstawie rozporządzenia Bruksela II bis (CJEU C-256/09, *Purrucker*, 15 lipca 2010 r., ECLI:EU:C:2010:437).

4) Jakie przepisy należy zastosować, aby ustalić, czy Alex posiada odpowiedzialność (władzę) rodzicielską względem Laury (uwzględniając fakt, że nie jest on mężem jej matki)?

Krok 1: Obszar/ dziedzina prawa

Omawiana kwestia mieści się w zakresie odpowiedzialności rodzicielskiej (podobnie, jak w przypadku punktu b) powyżej).

Krok 2: Aspekty prawa prywatnego międzynarodowego

Pytanie dotyczy prawa właściwego.

Krok 3: Źródła prawa

Odpowiedź na to pytanie wymaga sięgnięcia po Konwencję haską o ochronie dzieci. W tym przypadku rozporządzenie Bruksela II bis nie reguluje zasad określania prawa właściwego.

Krok 4: Zakres tekstów prawnych

Konwencja haska o ochronie dzieci obowiązuje we wszystkich państwach członkowskich Unii Europejskiej, w tym na Łotwie (więcej informacji zob. punkt a).

Krok 5: Zasada

Zgodnie z Konwencją haską o ochronie dzieci to prawo państwa miejsca pobytu stałego dziecka decyduje o przyznaniu lub zniesieniu odpowiedzialności rodzicielskiej z mocy prawa (art. 16 ust. 1). Kwestię miejsca stałego pobytu Laury omówiono już wcześniej, w punkcie b) powyżej.

Gdyby sąd stwierdził, że miejscem stałego pobytu dziecka jest Łotwa, mógłby zastosować swoje **własne prawo**.

Należy jednak pamiętać, że odpowiedzialność rodzicielska nie zostaje zniesiona automatycznie wraz z przeprowadzką dziecka do innego państwa. Zgodnie z art. 16 ust. 3 istnieje ona także wówczas, gdy dziecko zmienia miejsce pobytu.

W opisywanym scenariuszu sąd musiałby zapoznać się z przepisami **prawa angielskiego** i zastosować je. O sposobach **zapoznania się z przepisami prawa angielskiego** piszemy w pkt. b) powyżej.

Konwencja o ochronie dzieci zobowiązuje państwa członkowskie do wyznaczenia władz (organów) centralnych (art. 29 ust. 1). Mogą, ale nie muszą one być tożsame z organami centralnymi powołanymi na mocy Konwencji haskiej o uprowadzeniu dziecka. Kwestię tę determinuje krajowe prawo i struktury administracyjne państwa. Adresy Organów Centralnych dostępne są na stronie internetowej Haskiej Konferencji Prawa Prywatnego.

Dyskusja:

Uczestnicy rozmawiają o tym, gdzie znajdują się Organy Centralne w ich krajach, i jak duży jest ich personel. Mogą również zastanowić się nad możliwością uzyskiwania informacji od Organów Centralnych.

5) Jakie prawo powinien zastosować łotewski sąd przy rozstrzygnięciu sporu między Agritą i Alexem dotyczącym miejsca zamieszkania dziecka i prawa do odwiedzin?

Krok 1: Obszar/ dziedzina prawa

Omawiana kwestia mieści się w zakresie odpowiedzialności rodzicielskiej (podobnie, jak w przypadku punktu b) powyżej).

Krok 2: Aspekty prawa prywatnego międzynarodowego

Pytanie dotyczy prawa właściwego.

Krok 3: Źródła prawa

Odpowiedź na to pytanie wymaga sięgnięcia po Konwencję haską o ochronie dzieci.

Krok 4: Zakres tekstów prawnych

Konwencja haska o ochronie dzieci obowiązuje we wszystkich państwach członkowskich Unii Europejskiej, w tym na Łotwie (więcej informacji zob. punkt a).

Krok 5: Zasada

Zgodnie z Konwencją haską o ochronie dzieci w wykonywaniu jurysdykcji sądy stosują **własne prawo** (art. 15 ust. 1). Tak więc łotewski sąd zastosowałby łotewskie prawo.

Konwencja zawiera jednak także **klauzulę korekcyjną**, zgodnie z którą jeśli wymaga tego

ochrona dziecka, sąd może wyjątkowo stosować lub brać pod uwagę prawo innego państwa, z którym w istotny sposób związana jest sytuacja (art. 15 ust. 2). Treść przepisu sugeruje, że nie będzie on często stosowany. Może on mieć zastosowanie np. w przypadku wykonywania praw do odwiedzin w innym państwie, kiedy pod uwagę należy wziąć pewne elementy prawa tego państwa. Konwencja dopuszcza pewną elastyczność: sędzia może zastosować swoje własne prawo i **wziąć pod uwagę** prawo innego państwa.

6) Czy sąd w Londynie uzyska jurysdykcję na podstawie takiej umowy dotyczącej właściwości sądu i wyboru prawa właściwego?

Krok 1: **Obszar/ dziedzina prawa**

Omawiana kwestia mieści się w zakresie odpowiedzialności rodzicielskiej.

Krok 2: **Aspekty prawa prywatnego międzynarodowego**

Kwestia ta dotyczy jurysdykcji.

Krok 3: **Źródła prawa**

Zastosowanie ma tu rozporządzenie Bruksela II bis.

Krok 4: **Zakres tekstów prawnych**

Wielka Brytania jest państwem członkowskim UE, jednak nie przystąpiła do stosowania rozporządzenia Bruksela II bis. W opisywanej sprawie dziecko ma miejsce stałego pobytu w państwie członkowskim, w związku z czym rozporządzenie Bruksela II bis ma zastosowanie.

Krok 5: **Zasada**

Oprócz możliwości korzystania z zasady jurysdykcji ogólnej, zgodnie z którą właściwe do orzekania w sprawach dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej są sądy państwa członkowskiego, w którym dziecko zwykle zamieszkuje (art. 8 rozporządzenia), strony mają także ograniczoną możliwość wyboru sądu, który rozpatrzy ich sprawę (art. 12 ust. 3 rozporządzenia Bruksela II bis).

Ich wybór podlega kilku ograniczeniom:

- dziecko musi posiadać istotne związki z państwem członkowskim, w którym znajduje się sąd. Może tak być na przykład w przypadku, gdy jedna z osób posiadających odpowiedzialność rodzicielską zwykle zamieszkuje w tym państwie członkowskim. Alex zwykle zamieszkuje w Anglii, jednak Laura nie posiada istotnych związków z tym państwem członkowskim.
- Wszystkie strony postępowania muszą jednoznacznie zaakceptować właściwość sądów. Z maili wymienianych przez strony wynika, że obie zaakceptowały jurysdykcję sądów angielskich.

Wybór jurysdykcji podyktowany jest najlepszym interesem dziecka. Jest to skomplikowana kwestia. Czy z punktu widzenia najlepszego interesu dziecka sąd angielski rzeczywiście byłby kompetentny orzekać w przedmiocie odpowiedzialności rodzicielskiej (opieki nad dzieckiem

i/lub odwiedzin)? Wydaje się, że sąd w Anglii nie byłby w stanie wystarczająco dobrze ocenić sytuacji dziecka, gdyż przebywa ono na Łotwie i to tam wykonywane byłoby prawo do odwiedzin. Kolejną ważną kwestią, którą należy wziąć pod uwagę, jest konieczność wysłuchania dziecka. Biorąc pod uwagę wiek Laury, sąd raczej nie dążyłby do jej wysłuchania.

7) Załóżmy, że londyński sąd nie ma jurysdykcji do rozstrzygnięcia co do istoty przedmiotowej sprawy.

Krok 1: Obszar/ dziedzina prawa

Omawiana kwestia mieści się w zakresie odpowiedzialności rodzicielskiej.

Krok 2: Aspekty prawa prywatnego międzynarodowego

Kwestia ta dotyczy jurysdykcji.

Krok 3: Źródła prawa

Zastosowanie ma tu rozporządzenie Bruksela II bis.

Krok 4: Zakres tekstów prawnych

Wielka Brytania jest państwem członkowskim UE, jednak nie przystąpiła do stosowania rozporządzenia Bruksela II bis. W opisywanej sprawie dziecko ma miejsce stałego pobytu w państwie członkowskim, w związku z czym rozporządzenie Bruksela II bis ma zastosowanie.

Krok 5: Zasada

W pilnych przypadkach sąd niebędący sądem właściwym do rozstrzygnięcia istoty sprawy może ustanowić środki tymczasowe w zakresie osób i towarów na terytorium swojego państwa (art. 20 rozporządzenia Bruksela II bis). W przedmiotowej sprawie dziecko nie jest obecne na terytorium Anglii.

Środki tymczasowe nie podlegają wykonaniu za granicą (wyrok TSUE w sprawie C-256/09, *Purrucker*, 15 lipca 2010 r., ECLI:EU:C:2010:437), w związku z czym ustanowienie takich środków przez sąd angielski byłoby pozbawione sensu, ponieważ ich wyegzekwowanie za granicą byłoby niemożliwe.

Wersje językowe rozporządzenia

Poszczególne wersje językowego rozporządzeń nie zawsze są identyczne. Zaleca się, aby przed zastosowaniem danego przepisu (np. artykułu 20), zapoznać się z jego brzmieniem w różnych językach.

8) Czy orzeczenie łotewskiego sądu, dotyczące wspólnej odpowiedzialności (władzy) rodzicielskiej, będzie wykonywalne na terenie Finlandii? Należy zastanowić się, czy do wyroku musi być dołączone świadectwo.

Krok 1: **Obszar/ dziedzina prawa**

Omawiana kwestia mieści się w zakresie odpowiedzialności rodzicielskiej (podobnie, jak w punkcie powyżej).

Krok 2: **Aspekty prawa prywatnego międzynarodowego**

Pytanie dotyczy uznawania i wykonywania orzeczeń.

Krok 3: **Źródła prawa**

Aby odpowiedzieć na przedmiotowe pytanie, należy przyrzeć się zapisom rozporządzenia Bruksela II bis.

Krok 4: **Zakres tekstów prawnych**

Rozporządzenie Bruksela II bis stosuje się do uznawania i wykonywania orzeczeń w sprawach dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej, jeśli zarówno państwo sądu wydającego orzeczenie, jak i państwo, w którym orzeczenie to ma zostać wykonane, są członkami Unii Europejskiej. Z taką sytuacją mamy do czynienia w opisywanym przypadku: Łotwa i Finlandia są państwami członkowskimi UE.

Krok 5: **Zasada**

Orzeczenia w sprawach dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej wydane w jednym Państwie Członkowskim są uznawane w innych Państwach Członkowskich bez potrzeby przeprowadzania specjalnego postępowania. (art. 21 ust. 1 rozporządzenia Bruksela II bis). Rozporządzenie wprowadza także kilka podstaw do odrzucenia wniosku o wykonanie orzeczenia (art. 23 rozporządzenia Bruksela II bis). Uwaga: przy rozpatrywaniu kwestii porządku publicznego należy kierować się interesem dziecka (art. 23 lit. a rozporządzenia Bruksela II bis).

 GOOD to KNOW

Sprzeczne orzeczenia

W przypadku co najmniej dwóch sprzecznych orzeczeń w sprawach dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej, pierwszeństwo ma orzeczenie wydane jako ostatnie. Zasada ta różni się od stosowanej w przypadku spraw o rozwód, w których pierwszeństwo mają orzeczenia wydawane jako pierwsze.

Por. art. 22 lit. c i d z art. 23 lit. e i f rozporządzenia Bruksela II bis.

W zakresie wykonywania orzeczeń rozporządzenie proponuje dwa oddzielne mechanizmy.

Pierwszy dotyczy odpowiedzialności rodzicielskiej. Miałby on zastosowanie, gdyby Alex chciał w jakiś sposób zmusić Agritę, aby wzięła pod uwagę jego stanowisko w sprawie wyboru szkoły dla Laury. W takim przypadku wymagana byłaby procedura exequatur (przeprowadzenie postępowania w celu stwierdzenia wykonalności orzeczenia). Każda

zainteresowana strona może wnieść wniosek o stwierdzenie wykonalności orzeczenia (art. 28 ust. 1 rozporządzenia Bruksela II bis). Rozporządzenie nie określa jednak charakteru tego postępowania, a wskazuje jedynie, że zależy on od prawa krajowego państwa wykonania (art. 30 ust. 1).

Sędzia stwierdzający wykonalność orzeczenia może wziąć pod uwagę podstawy nieuznawania orzeczeń (art. 23 rozporządzenia Bruksela II bis), ale nie ma prawa badać właściwości zagranicznego sądu ani treści orzeczenia. Jak już wspomniano, wszystkie państwa członkowskie UE są sygnatariuszami Konwencji ONZ o prawach dziecka. Mogą więc uwzględnić interes dziecka z punktu widzenia porządku publicznego, co może prowadzić do nieuznania orzeczenia i odmowy jego wykonania. Nie mogą jednak ponownie rozpatrzyć całości orzeczenia wydanego przez sąd zagraniczny ani dokonać ponownej, pełnej oceny interesu dziecka.

W załączniku II rozporządzenia Bruksela II bis znajduje się wzór świadectwa dotyczącego orzeczeń w sprawie odpowiedzialności rodzicielskiej. Do jego przedstawienia zobowiązana jest strona wnioskująca o potwierdzenie wykonalności orzeczenia (art. 37 ust. 1 lit. b), natomiast sąd, który wydał rozporządzenie wystawia takie świadectwo na żądanie zainteresowanej strony (art. 39). Należy zwrócić uwagę, iż jednym z celów wydania świadectwa jest ochrona praw stron dopuszczających się naruszenia. Zadaniem sędziów jest zapewnienie, aby ich prawa były respektowane.

Zgodnie z dobrą praktyką zaleca się, aby sędzia przewodniczący składowi orzekającemu w sprawie o wymiarze międzynarodowym pytał strony postępowania, czy wnioskuje o wydanie takiego świadectwa. Jeśli bowiem strony lub ich pełnomocnicy nie pomyślą zawczasu o uzyskaniu świadectwa, mogą być zmuszeni do powrotu do sądu w tym celu w późniejszym czasie.

Drugi mechanizm dotyczy praw do odwiedzin dziecka (kontaktów z dzieckiem). Rozporządzenie Bruksela II bis zniósło procedurę exequatur w dwóch przypadkach. Pierwszy z nich dotyczy prawa do kontaktów z dzieckiem (art. 41 rozporządzenia Bruksela II bis), a więc ma zastosowanie w sprawie Alexa. Jeśli Agrita będzie uniemożliwiać mężczyźnie kontakty z dzieckiem, może on zwrócić się do sądu fińskiego o wykonanie orzeczenia wydanego na Łotwie bez konieczności powrotu do sądu w celu złożenia wniosku o potwierdzenie wykonalności.

Sądy państwa członkowskiego wykonania mogą podjąć uzgodnienia praktyczne dotyczące organizacji wykonywania prawa do kontaktów z dzieckiem (art. 48 rozporządzenia Bruksela II bis). Rozwiązanie to mogłoby okazać się pomocne jeśli, na przykład, orzeczenie łotewskiego sądu zawierałoby adres Agrity, pod którym miałyby być wykonywane prawa do kontaktów z dzieckiem. Sąd w Finlandii, czyli w państwie wykonania, może dokonać zmiany w tym zakresie.

W załączniku III rozporządzenia Bruksela II bis znajduje się wzór świadectwa dotyczącego orzeczeń w sprawie prawa do kontaktów z dzieckiem. Jeżeli prawo do kontaktów z dzieckiem dotyczy sytuacji transgranicznej, sędzia wydaje świadectwo z urzędu (art. 41 ust. 3).

Sąd może wydać takie świadectwo, jeśli zostaną spełnione określone warunki:

- W przypadku wyroku zaocznego pozwanemu doręczono pismo wszczynające postępowanie lub dokument równorzędny lub pozwany uznał orzeczenie;
- Wszystkie zainteresowane strony zostały wysłuchane;
- Dziecko zostało wysłuchane, chyba że przesłuchanie uznano za niewłaściwe ze względu na jego wiek lub stopień dojrzałości (art. 41 ust. 2 rozporządzenia Bruksela II bis).

Wysłuchanie dziecka

Treść postanowień rozporządzenia Bruksela II bis dotyczących wysłuchania dziecka nie jest do końca zgodna z treścią art. 12 Konwencji ONZ o prawach dziecka.

Ten ostatni wprowadził dwuetapowy test:

- 1) Sąd musi umożliwić dziecku, które jest zdolne do kształtowania własnych poglądów, prawo do swobodnego wyrażania własnych poglądów.
- 2) Poglądy te zostaną przyjęte z należytą wagą, stosownie do wieku oraz dojrzałości dziecka.

Sposób wysłuchania dziecka określają zasady proceduralne prawa wewnętrznego. Sądy mogą korzystać przy tym z nowoczesnych technologii takich jak konferencje wideo, lub odwołać się do rozporządzenia w sprawie przeprowadzania dowodów.

Zniesienie procedury exequatur w określonych przypadkach uprowadzeń

Drugim przypadkiem zniesienia procedury exequatur (nieistotnym z punktu widzenia naszej sprawy) jest sytuacja, gdy sąd kraju pochodzenia dziecka wydaje nakaz powrotu po tym, jak sąd w kraju uprowadzenia odmówił wydania dziecka (art. 42 rozporządzenia Bruksela II bis; Załącznik IV do rozporządzenia Bruksela II bis). Dotyczy to szczególnej sytuacji, w której istnieją dwa sprzeczne ze sobą orzeczenia sądów. Wykonaniu podlega orzeczenie wydane później, przy czym wykonywane jest ono w kraju, w którym wydano pierwsze orzeczenie.

Kwestia **faktycznego wykonania orzeczenia** (np. odbioru dziecka przez policję) podlega w całości prawu krajowemu.

Dyskusja:

Uczestnicy mogą wymienić się informacjami o procedurach exequatur w ich krajach. Poszczególne systemy prawne różnią się znacząco pod względem obszarów wdrażania tego rodzaju procedur oraz sposobu ich prowadzenia. Istotne różnice dotyczą także sposobu faktycznego wykonywania orzeczenia. Niektóre państwa ograniczyły się do zasądzenia grzywien, podczas gdy inne angażują policję do odzyskania dziecka

9) Alex chciałby zmiany orzeczenia. Czy sądy na Łotwie lub w Finlandii mają właściwość w tej sprawie?

Krok 1: Obszar/ dziedzina prawa

Omawiana kwestia mieści się w zakresie odpowiedzialności rodzicielskiej.

Krok 2: Aspekty prawa prywatnego międzynarodowego

Pytanie dotyczy przede wszystkim jurysdykcji, ale nie bez znaczenia jest także kwestia wykonywania orzeczeń.

Krok 3: Źródła prawa

Zastosowanie ma tu rozporządzenie Bruksela II bis.

Krok 4: Zakres tekstów prawnych

Finlandia i Łotwa są państwami członkowskimi Unii Europejskiej; dziecko ma miejsce stałego pobytu w państwie członkowskim, w związku z czym rozporządzenie Bruksela II bis ma zastosowanie.

Krok 5: Zasada

Sąd łotewski: Sąd państwa członkowskiego poprzedniego miejsca stałego zamieszkania dziecka nie posiada właściwości do zmiany orzeczenia w sprawie prawa do kontaktów z dzieckiem (art. 9 ust. 1. rozporządzenia Bruksela II bis), ponieważ ojciec dziecka nie ma miejsca stałego zamieszkania (pobytu) na terenie Łotwy.

Sąd fiński: Zgodnie ze wspomnianą już ogólną zasadą, sąd państwa członkowskiego, w którym zwykle zamieszkuje dziecko, jest właściwy do orzekania w sprawach odnoszących się do odpowiedzialności rodzicielskiej (art. 8). Jeśli miejscem stałego pobytu Laury jest teraz Finlandia, jurysdykcja w przedmiotowej sprawie należy do sądów fińskich. W przypadku zmiany orzeczenia w sprawie prawa do kontaktów z dzieckiem w ciągu pierwszych trzech miesięcy od zmiany miejsca zamieszkania, sądy fińskie będą posiadać właściwość jeśli Alex zaakceptował właściwość tych sądów (art. 9 ust. 2).

Rozpatrując tę sprawę, fiński sąd wzięby pod uwagę orzeczenie sądu łotewskiego. Jest to przykład uznania incydentalnego. Jak już wyjaśniono przy okazji punktu f) powyżej, uznanie tego rodzaju nie wymaga szczególnej procedury. Podstawy odmowy uznania wykonania orzeczenia pozostają wiążące (art. 23 rozporządzenia Bruksela II bis).